

ÉNLAKA-KONFERENCIÁK VIII.

SZÉKELY NÉPSZOKÁSOK

F&F INTERNATIONAL
Gyergyószentmiklós, 2022

A kötet megjelentetését támogatta:

Etéd-Énlaka

Nemzetstratégiai Kutatóintézet

Pro Énlaka Alapítvány

Énlaka-konferenciák VIII.

SZÉKELY NÉPSZOKÁSOK

SZERKESZTETTE:
VISY ZSOLT

PRO ÉNLAKA ALAPÍTVÁNY
NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
ORBÁN BALÁZS INTÉZET EGYESÜLET

2022

ÉNLAKA-KONFERENCIÁK VIII.

SZÉKELY NÉPSZOKÁSOK

Tördelőszerkesztő: Sándor-Zsigmond Dénes

A tanulmányokban szereplő illusztrációkért a szerzők felelnek

- © az egyes tanulmányok szerzői
- © Pro Énlaka Alapítvány
- © Nemzetstratégiai Kutatóintézet
- © Pécsi Tudományegyetem
- © Orbán Balázs Intézet Egyesület

Nyomdai munkálatok:
F&F INTERNATIONAL kft.
Gyergyószentmiklós

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Bali János</i>	
A székelyföldi népszokások „felfedezése” a 19. század második felében	9
<i>Barabás László</i>	
Állandó és változó a marosszéki húsvéti szokásokban.	
A húsvéti ünnepkör marosszéki szokásai 19. századi adatoktól az ezredfordulóig	17
<i>Hoppál Péter</i>	
Az unitárius passiózás élő hagyománya Erdélyben	41
<i>Bárth János</i>	
Házzsentelés vízkereszt táján a katolikus székelyek körében	55
<i>Nagy Zsolt</i>	
A virágok mint alkalmi-, ajándék - és/vagy céltárgyak népszokásainkban	71
<i>Pozsony Ferenc</i>	
Avajnafalvi és a zabolai Illés-napi román juhászünnepségek szimbolikus vetületei	83
<i>Pál Emese</i>	
A szokások szerepe a szentegyházi huszárok életében	99
<i>Zsigmond Győző</i>	
Gomba és szokás a Székelyföldön	105
<i>Csoma Zsigmond</i>	
Káposzta „szürettek” – ünnepek a Székelyföldön	125
<i>Karácsony-Molnár Erika</i>	
Angyalbetlehemes Szentegyházán	131
<i>Gyöngyössy Orsolya</i>	
Mágia és/vagy praxis? Változások a születés és kisgyermekgondozás gyakorlatában Csíkmenaságon a 20. században	145
<i>Fehér Viktor</i>	
„Székeli Lakodalom”: székely-bolgár etnicitás az Al-Duna menti Székelykevéen	167
<i>Lőrincz József</i>	
Székelypetki lakodalom	177
<i>Fábián Gabriella – Frauhammer Krisztina</i>	
Felcsíki áldást hozó szokások Székely László kutatásai nyomán	193
<i>P. Buzogány Árpád</i>	
Lakodalmi szokások változása az egykori Keresztúrszéken	209
<i>Sándor-Zsigmond Ibolya</i>	
Népszokások Molnár István gyűjtésében	
A 75 éves Molnár István Múzeum köszöntése (1946–2021)	235
<i>Szávai Márton</i>	
A népszokások változatlan rétegei	245

Énlaka-konferenciák VIII.

SZÉKELY NÉPSZOKÁSOK

**Pro Énlaka Alapítvány
Nemzetstratégiai Kutatóintézet
Pécsi Tudományegyetem
Orbán Balázs Intézet Egyesület**

**Énlaka, Művelődési Ház
2021. szeptember 17-19**

FELCSÍKI ÁLDÁST HOZÓ SZOKÁSOK SZÉKELY LÁSZLÓ KUTATÁSAI NYOMÁN

BLESSING CUSTOMS IN FELCSÍK BASED ON THE RESEARCH OF LÁSZLÓ SZÉKELY

In our paper we reflect on the research of László Székely, Hungarian priest and teacher (1912-1982) in Transylvania, who worked in Felcsík (Transylvania, Romania) 80 years ago. The renowned researcher studied the folk customs of the villages of the region, especially those that brought blessings into the life of the individual people. His unique perspective, focusing on the idea of blessing, led us to examine the customs that bring blessing to everyday life. The experience of our research is that—with few exceptions—in the five municipalities we studied, blessing is still clearly described as a concept linked to God. In their opinion, blessing does not exist without God. Many people today still believe that man's work is useless without God's blessing.

Immár több mint nyolcvan éve annak, hogy Székely László (1912–1982) katolikus pap, tanár és néprajzkutató megkezdte gyűjtéseit a történelmi Csíkszék (Alcsík, Felcsík, Gyergyó, Kászon, Gyimes), majd később a Bánság falvaiban. Ahogy arra Erdélyi Zsuzsanna is utalt, „ha Magyarországon él, méltó társa lehetett volna Bálint Sándornak (és ilyenén minőségben tartotta volna őt számon a tudományos világ) egy új kutatási terület, a vallási néprajz hazai fölfuttatásában és művelésében.”² Az élet és a történelem viharai azonban másként alakították pályáját. Gyűjtései, kéziratban maradt munkái elsődlegesen a tanítványok, barátok, szűkebb munkatársak körében lettek ismertek,³ és ez a megállapítás nagyrészt napjainkig érvényesnek mondható. Pedig kutatásait egy olyan időszakban végezte, „amikor az általános légkör nem kedvezett az ilyen irányú vizsgálatoknak”.⁴ Így gyűjtései kortörténeti adatok is egyben, mégpedig egy vészterhes időszak mindennapjaiba engednek betekinteni, azokba a szokásokba, vallási rítusokba, hiedelmekbe, amelyek a távoli végek magyar falvainak egysze-

1. A cikk megírását és az ahhoz szükséges kutatást az OTKA FK 132785-ös számú pályázat támogatta.
2. ERDÉLYI – PUSZTAI é. n. [1995], XII.
3. Székely László eddig megjelent könyvei: *Szenthelyek, ünnepnapok*. Csíkszentdomokos és Balánbánya turistakalauza. Kolozsvár, 1936; *Áhítat a falun*. Adatok Csíkszentdomokos vallásos néprajzához. Csíkszereda, 1943; *Ünnepelő székelyek*. Adatok a székelység vallásos néprajzához. Csíkszereda, 1943; 1944; *Csíki áhítat*. A csíki székelyek vallási néprajza. (Erdélyi Zsuzsanna – Pusztai Bertalan szerk.): Szent István Társulat, Budapest, é. n. [1995]; T. Székely László – Czank Gábor: *Bánsági áhítat*. (A szöveget gondozta Barna Gábor és C. Tóth Péter) SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2014. Kiadásra váró könyv kéziratai: *Az életfordulók néprajza*. A paraszttársadalom alkata az életfordulók csíki néprajzában; é. n.; *Áldásos esztendő*. Az áldás eszméje a csíki évfordulók néprajzában. é. n.; *A csíki népszokások költészete*. A közösség és egyén szerepe a csíki népszokások költészetében. Temesvár, 1969.; *Csíki táj a néprajzban*. A csíki hagyományos élet tájnéprajza, é. n.; Székely László rövidebb néprajzi vonatkozású írásainak listáját lásd: *Bánsági áhítat*. Szegedi vallási néprajzi könyvtár 41. A Vallási Kulturakutatás könyvei 9. SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 76-84.
4. Tüskés 1983, 704.

rű embereit segítették a megmaradásban és a túlélésben. Ezen túlmenően egy olyan területről adnak hírt, amely a magyarországi kutatás számára hosszú ideig nagyon nehezen volt hozzáférhető, jóllehet annak ősi sajátosságai a magyar nyelvterületen máig egyedülállóak.⁵

A gazdag kutatói hagyaték egy része az egykori pályatárs, Bálint Sándor szegedi műhelyébe került⁶. Elődeink és tanáraink szellemi örökségét folytatva kiemelten fontosnak tartottuk, hogy ezt az évtizedek óta lappangó anyagot újra elővegyük és megkezdjük feldolgozását, hogy végre a széles nagyközönség is megismerhesse. Ezért 2018-ban és 2021-ben egy-egy hetes kutatótábort szerveztünk Székely László egyik fő gyűjtőterületére a Csíki-medencébe. Ez a magyar nyelvterület egyik olyan egyedi tájegysége, ahol a katolicizmus fennállása és a ferences rend működése folyamatos, lakosságát máig felekezeti és etnikai homogenitás jellemzi. E történeti hagyománynak köszönhetően vallásossága nagyobb mértékű, mint Erdély vagy Magyarország más területén, amit a közelmúltban végzett szociológiai kutatások is igazolnak.⁷ A hagyományos vallásosság megőrzése mellett a térség lakóinak többsége az őseitől örökölt életformát követi, vagy visszatért ahhoz. Falvaiban Székely László 1936 és 1982 között máig meghatározó népi vallásosság tárgyú kutatásokat végzett. Míg első, 2018-as kutatásunk alkalmával, az egyént érintő mindennapi vallásos gyakorlatok kutatását helyeztük a középpontba⁸, addig 2021-es utunk során az egykori pap Felcsíkon *Az áldásos esztendő* témakörében végzett gyűjtéseit szerettük volna részlegesen megismételni.⁹ Munkánk során az ő munkáját követve, az áldás szemszögéből megközelített szokások feltérképezésére koncentráltunk e kézirat alapján összeállított kérdőív segítségével.

A szokások e sajátos megközelítése véleményünk szerint önmagában is figyelmet érdemel és Székely László kérdésfeltevéseinek megisméltése közel 80 év távlatából, különösen izgalmasnak ígérkezett. A gyűjtés során az említett kéziratban bemutatott kalendáris szokások felcsíki jegyeinek időszerűségét (ismert-e még, gyakorolják-e még), valamint újabbak létrejöttének kérdését vizsgáltuk.

1. Székely László szokáskutatásai

Székely László szokáskutatásainak esszenciáját négy nagy monográfiában foglalta össze (*Az életfordulók néprajza*, *Áldásos esztendő*, *Csíki népszokások költészete*, *Csíki áhitat*). Az 1949-ben, doktori disszertációként összeállított *Az életfordulók néprajza* az élet legmeghatározóbb fordulóihoz (születés, házasság, halál) kapcsolódó szokásokat, hiedelmeket és szokásköltészeti alkotásokat vette számba. Az 1969-ben lezárt *A Csíki népszokások költészete, a közösség és az*

5. Tüskés 1983, 704.

6. Székely László kézirateit, levelezését, valamint könyvtárának egy részét 1998-ban Barna Gábor vásárolta meg Temesváron a kutató özvegyétől.

7. A témáról bővebben lásd Kiss 2017, 375-395; FEJES 2018.

8. 2018-ban egyetlen településen, Csíkszentdomokoson végeztünk gyűjtéseket. A kutatásban résztvevő diákok az általuk kiválasztott vallási témákhoz (egyéni imaélet, bőjtölési-, harangozási szokások, zászlóhasználat, szakrális tárgyak helye és szerepe a mai otthonokban, szakrális kisémlékek) gyűjtöttek anyagot, amiből két diákköri dolgozat is született. Ezek némiképp átdolgozva 2020-ban könyv formájában is megjelentek. Lásd FÁBIÁN – FRAUHAMMER 2020.

9. Ekkor öt felcsíki településen, Csíkmadarason, Csíkdánfalván, Csíkkarcfalván, Csíkszenttamáson és Csíkszentdomokoson vizsgáldtunk. A kutatótábor résztvevői a Szegedi Tudományegyetem hallgatói voltak: Dudás Anna, Mendrei Anna, Klima Döníz, Soczó Viktória, Tóth Viktória, Tripa Ilona és Homoki Krisztina. Bevónásuk nem pusztán a képzési előírások miatt történt. Székely László gyűjtési módszertanának is meghatározó része volt, hogy diákokat vont be gyűjtéseibe. Lásd Tüskés 1983, 705; SZÉKELY é. n. [1995], 1.

egyén szerepe a csiki népszokások költészetében című, szintén kéziratban maradt munkájában az életforduló és az évforduló szokásainak „dokumentumait”, azaz a szokásköltészeti anyagot gyűjtötte egybe. Az a megfontolás vezette, hogy „A népköltészetből felidézhetjük és újjáéremthetjük a nép szokásvilágát. Népköltészet és népszokás egységes népi megnyilatkozás, mert nem külön-külön keletkezett.”¹⁰ A harmadik nagy kézirat *Az áldásos esztendő, az áldás eszméje a csiki évfordulók néprajzában* címet viseli. Úgy véljük, lezárása valamikor az 1970-es évek végén lehetett, már a nyugdíjas évek visszatekintő, összegző szellemiségének jegyében. A tél, a tavasz, a nyár és az ősz jeles napjait veszi számba, arra keresve a választ, mi mindent tesz és mond évről évre a csiki székelység annak érdekében, hogy élete előre haladjon, nyugodt mederben folyjon, azaz áldásos legyen. Végül a csíkszéki vallásos népszokások és hozzájuk kapcsolódó népköltészeti alkotások leírását rendezte önálló kötetbe *Csiki áhítat. A csiki székelységek* vallási néprajza címmel, ami 1995-ben nyomtatásban is megjelent.

Munkái és az azokban visszaköszönő, tematikai alapú szokás felosztás a korszak szemléletét tükrözik. Részint az Arnold van Gennep 1909-es írásában javasolt, az élet nagy fordulópontjaihoz tartozó *átmeneti rítusokat* (születés-házasság-halál),¹¹ másrészt pedig a *jeles napok szokásait* helyezi a fókuszba. A kalendáris szokások mellett elsősorban a keresztény vallás liturgiájának, illetve az egyházi év rendjének kontextusában megjelenő ünnepi alkalmakra irányítja a figyelmét, csatlakozva az ekkor bontakozó hazai vallási néprajzi irányzathoz. Írásaiban arra törekszik, hogy a mára már sokszor feledésbe merült adatok és jelenségek (ahogy ő mondja: életmozzanatok) rögzítésén túl a Gunda-féle néprajzi iskolában elsajátított funkcionalista szemléletet is érvényre juttassa. Az életfordulók szokásain keresztül a székelység társadalmi rétegződésének és fejlődésének sajátosságait próbálja megragadni; a szokásköltészeti szövegekben azok közösségi vonásaira és az általuk láthatóvá tett egyéniségre mutat rá; míg a *Csiki áhítatban* a vallás mindennapokat szervező erejét emeli ki. Mindezek a nézőpontok nem feltétlenül Székely László sajátjai, az etnológiában megjelenő szociológiai szemlélet, illetve a Georg Scheiber-féle „lkipásztori néprajz” ismert elemei.¹²

2. Szokások és áldás Székely László felfogásában

Az *Áldásos esztendő* című monográfia szokásainak bemutatásakor következetesen végigvitt áldás perspektívája hordozza legerősebben magán ezt a funkcionalista szemléletet, illetve a katolikus pap vallási megközelítésmódját. Munkája elsősorban az 1940-es években¹³ zajló, a történeti Csíkszéken végzett terepkutatási gyűjtéseiből táplálkozik. A kézirat összeállítására azonban csak jóval később, a hetvenes évek végén, esetleg a nyolcvanas évek elején kerülhe-

10. A kézirat bevezetőjében maga Székely László nevezi a népköltészeti alkotásokat a népszokások dokumentumaiként. SZÉKELY 1969, 1.

11. VAN GENNEP 2007.

12. TÁNCZOS 2014, 421.

13. Kézirata végén tételesen közli adatgyűjtéseinek időpontjait. A 35 település (9 alcsíki, 18 felcsíki, 5 gyergyói, 1 gyimesi és 2 kászoni) adatainak 77%-át 1936 és 1946 között, a többi 1967 és 1978 között gyűjtötte, legtöbb helyen egy-egy adatközlőre hivatkozik csak. Adatait nem csak első kézből szerezte be. Az első időintervallumban, ahogy már korábban is említettük tanítványai segítségével, a másodikban az adott faluban szolgáló/élő pappal/baráttal/ismerőssel folytatott levelezés útján is bővítette adattárát. A segítők nevét és települési hovatartozását a *Csiki áhítat* előszavában ő maga is felsorolta. SZÉKELY é. n. [1995], 1-2. Bálint Lajos (1929–2010), a gyulafehérvári főegyházmegegye egykori érseke diákkorában, mint csikdelnei tanítvány, felnőtt korában mint csíkszentdomokosi plébános gyűjtött adatokat Székely László kutatásaihoz.

tett sor. Erre utalnak azok az adatközlői adatok, melyekből megtudhatjuk, hogy a hetvenes években újabb, kiegészítő adatokat gyűjtött, emellett változás vizsgálatokat is végezhetett.

Székely László felfogása szerint az évfordulók ünnepeiben tükröződő áldás az, ami az emberek jólétét, boldogulását, haladását, munkájának eredményességét okozza. Az esztendő évről évre ismétlődő hagyományainak, illetve az ahhoz tartozó rítusoknak és rítus szövegeknek is ezen áldásos hatás elérése az egyik fontos funkciója. Egyfajta pozitív, előre vivő erő, a „hagyomány misztériuma”, amely vallási képzetekből, az Istentől, szentektől, állatoktól, növényektől, égitestektől, légköri jelenségekből, ételektől, ünnepi étkezési alkalmakból, kitüntetett időpontokból, bizonyos orendisztikus tárgyakkól (pl.: piros szalag, szentelt búza, lánc) eredeztethető.¹⁴ Ez a fajta látásmód több szempontból is figyelmet érdemel. Középpontjába a hagyományokat (és azok szívósságát) reprezentáló szokásokat állítja, vélekedése szerint ezek adják az áldás tulajdonképpeni tartalmát és keretét. Mindent ennek az eszmének rendel alá. Ezért a szokásokban nem pusztán a cselekmény, vagy az azt kísérő szöveg érdeklí, mindvégig a cselekmény-szöveg szerves kapcsolatában gondolkodik, közösen tárgyalja azokat. Teszi ezt minden bizonnyal abból a meggyőződésből, hogy egyik a másik nélkül nem létezik, egymásnak elengedhetetlen részei. Talán épp e szerves összekapcsolódás az oka annak, hogy ebben a monográfiában egyiket sem kívánja a fókuszba helyezni: se az áldást hozó, a rosszat jóra fordító vagy elhárító szövegeket (imákat, ráolvasásokat stb.), sem a különféle praktikákat. Figyelmünket egy ezek fölött álló sajátos, a mindennapokat átjáró, keresztény gondolatra akarja irányítani: az emberi élet Krisztustól megáldott mivoltára.

3. A felcsíki falvak áldás eszméje napjainkban

Székely László nyomán 2021-ben leginkább arra kerestük a választ, hogy kiknek a segítségével, milyen tárgy- és növényhasználat, rítusokkal, egyéni és közösségi szokáselemekkel próbálják az áldást, a dolgok jó irányba történő alakulását elérni. Mit jelent ma, mennyire fontos az áldás a mai felcsíki ember számára?

Kutatásunk során igyekeztünk minden korosztályt megszólítani, a 13 évestől a 89 évesig, összesen 102 személyt kerestünk fel kérdőívünkkel. Mindennek ellenére megállapításainkat természetesen nem tekintjük általános érvényűnek, arra a szűk rétegre vonatkoznak, akikkel lehetőségünk volt elbeszélgetni.

Elsőként azt emeljük ki, hogy a felcsíki ember az áldás fogalmához ma is elsősorban Isten áldását, a hit áldást adó erejét társítja. Az imádkozó felcsíki ember ma is folyamatosan kéri Isten áldását élete minden lépésére. Korosztálytól függetlenül, mindenütt azt tapasztaltuk, hogy az imádkozás nagyon sokak életének fontos része. Az áldás oldaláról közelítve megkérdezett adatközlőink számára az imádkozás az elsődleges napi teendő, amit az isteni áldás elérése érdekében tehetnek. A nehézségek jóra fordulásához leginkább Mária közbenjárását szokták kérni, emellett Szent Antalhoz is gyakran fordulnak. Páduai Szent Antal tisztelete a vizsgált településeken mindenhol tapasztalható, Csíkmadarason kápolna védőszentje, Csíkszentdomokoson a napja fogadott ünnep.¹⁵ De az új szentek tisztelete is megjelent a vizsgált falvakban, az 1989-es politikai változások után fokozatosan terjedő lelkeségi mozgalmak hatására például Pio atya, Fausztina nővér kultuszával is többeknél találkoztunk.

Ma is vannak családok, ahol a közös esti ima rendszeresen megvalósul. Ők nagy jelentőséget tulajdonítanak az ima erejének. Nemcsak családok, a kisebb-nagyobb közösségek

14. SZÉKELY É. N., 1-14.

15. A csíkszentdomokosi Páduai Szent Antal tiszteletéről bővebben lásd FÁBIÁN 2018b, 109-113.

is a közös imavégzéssel próbálnak kritikus élethelyzeteiken, valamint ilyen állapotba került ismert vagy ismeretlen embertársaikon segíteni. Az 1990-es évek óta új lelkiismereti mozgalmak is elterjedtek a falvakban (például Fokoláre Mozgalom, különböző engesztelő mozgalmak¹⁶, Cursillo, Élet a lélekben, Házasság Hétvége), amelyek szintén hozzájárultak ahhoz, hogy a változó idők ellenére is, máig meglehetősen intenzív maradt a helyiek vallási és/vagy ima élete. Azt tapasztaltuk, hogy a modern technológia, elsősorban a világháló adta lehetőségek többek esetében még személyesebbé, mélyebbé is tették az imaéletet. Többek kapcsolódnak be Facebookon, vagy Zoomon szerveződő ima-csoportokba, imádkozási alkalmakba. Sokak élnek a különféle médiában (erdélyi Mária Rádió¹⁷, egyházi intézetek, szervezetek internetes élő/visszanézhető adásai) közvetített spirituális tartalmakkal is. Mindezek az új lehetőségek az imaszándékok közvetítésének lehetőségeit is jelentősen kiszélesítették. Így ezekben a falvakban is hallottunk SMS-ben, e-mailben, Messengeren, Facebookon megosztott imakérésről. Az ilyen módon érkező kérések távoli települések lakóit is képesek egy nagy imalánccá formálni, visszajelzésekre, az együttérzés kifejezésére is lehetőséget adnak. Ez sokak számára megerősíti az imaszándék újfajta továbbítási lehetőségeinek az áldást hozó erejét.

A rendszeres imádkozás mellett, sokan számoltak be arról, hogy napjainkban is jelentőséggel bír a fontosabb egyházi ünnepekre (advent, húsvét) való lelki készülődés. A templomi alkalmak (roráté, keresztút, kilenced) mellett vannak, akik szükségét érzik annak, hogy szűkebb közösségük körében is megvalósuljon ez az előkészület. Ilyen paraliturgikus imaalkalmak karácsony előtt a Szent család kilenced, vagy más néven a „szálláskeresés”, nagyböjtnben a keresztút, egyes Mária ünnepek és szentek (Páduai Szent Antal, Szent József) ünnepei előtt a kilenced.

A paraliturgikus ájtatosságok között találkoztunk egy sajátos közösségi imaalkalommal, ami Keresztelő Szent János napjához, a nyári napforduló ünnepéhez, június 24-hez kötődik. Az ünnep vigíliájára imasátrakat építenek az egyes falvak különböző pontjain. Csíkmadarason *kalibának*, Csíkszentdomokoson *álé*-nak nevezik, amelyek két szokásnak, délelőtt a gyerekek *angyalozásának* (1. kép), este a felnőttek imádkozásának a helyszínei (2. kép). A szokás első említését a 19. század végéről ismerjük¹⁸, akkor a vizsgált térség mind az öt településén élő gyakorlat volt.¹⁹ Székely László Csíkszentdomokoson és Csíkjénőfalván említi²⁰, Balázs Lajos az 1990-es évek elején már felújított szokásként találkozott vele, két településen, Csíkszentdomokoson és Csíkmadarason. Napjainkban egyedül Csíkmadarason él, ahol az 1990-es évek elejétől kezdve folyamatosan fennmaradt napjainkig. Az imaalkalom különlegessége, hogy egyidőben, a falu különböző pontjain felállított imasátrakban ki-ki saját szomszédai közössége megáldásáért imádkozik. Ismert, hogy ezekben a falvakban, az egy utcában, egy tizesben lakó családok a falu közösségén belül további, szűk és összetartó közösséget alkotnak. Ezek még ma is működnek és a helyiek csoport tudatának fontos részei. Nem csak tettekkel, odafigyeléssel, de együttes imádkozási alkalmakkal is tesznek azért, hogy áldás legyen ezeken a közösségeken.

16. A csíkszentdomokosi, valamint a székelyföldi engesztelő mozgalmakról bővebben lásd FÁBIÁN 1996; 2012; 2018a.

17. Az erdélyi Mária Rádió csíkszentdomokosi imaéletre gyakorolt hatásáról lásd FÁBIÁN 2020, 131-137.

18. BALÁZS 2012, 383.

19. BALÁZS 2012, 388.

20. SZÉKELY é. n., 41; 45.

Az áldás kérdéskörét tovább boncolgatva a vizsgált falvakban általánosnak mondható a ragaszkodás, hogy életük fontosabb eseményein (házasságkötés, gyerek születése, halál) papi áldásban részesüljenek. Vannak, akik otthonaikban a rokonokkal, szomszédokkal közösen külön imaalkalmat szerveznek házas életük, megkeresztelt gyerekek megáldásáért, megsegítéséért.

A megmaradt, visszatantul áldást hozó gyakorlatok mellett a változást is megfigyeltük. Interjúinkban rendre megfogalmazódott, hogy a hétköznapi miséken például egyre kevesebben vesznek részt, és egyre gyakoribb a vasárnapi mise elmulasztása. A katolikus egyház tanítása szerint bűnnek számít vasárnap dolgozni, de a mai életvitel sok esetben rákényszeríti az embereket e szabályok megszegésére, még a vallásosabbakat is. A hét közbeni, kötött időben végzett munka mellett a hétvégén marad idő bevásárlásra, beszerzésekre, kirándulásra vagy éppen a háztáji gazdaság rendezésére. Azonban változó, hogy vasárnap vagy ünnepnapon milyen munkavégzést tartanak elfogadhatónak, és a munka mellett a nap kiegészül-e vagy sem szentmiserészvétellel.

Az *otthonok megszenteléséhez*, megáldásához továbbra is nagyon ragaszkodnak a felcsíki emberek. Szinte nem volt olyan adatközlőnk, aki ezt elmulasztaná. Még ha városba költöztek is, a faluban hátramaradt házhoz „hazajönnek” megszenteltetni. Ennek a rítusnak is van egy liturgikus és egy paraliturgikus változata. A pap vízkereszthez kötődő házszenntelése és a családfő húsvét vasárnapi hajlékszentelése. Ez utóbbi alkalomkor a családfő végzi a ház megáldását. A virágvasárnapi szentelt barkával (pimpóval) és a nagyszombati szentelt vízzel körbeszenteli a lakóházat, az udvart, a gazdasági épületeket (3. kép). Van, aki a rítus végén a barkát még ma is beszúrja az istálló gerendájába az állatok hathatósabb védelme érdekében.

Hivatalos egyházi rítus része február 3-án a *Balázs-áldás* (4. kép). Ma is megtelnek a falvak templomai, hiszen úgy tartják, aki ebben részesül, elnyeri a torokbetegségek védőszentjének oltalmát.

A húsvéti *határkerülésben* (5-6. kép), az *úrnap körmenetben* (7. kép) a szent Márk napi *búzaszentelésben* (8. kép) kifejezésre jut nemcsak az egyén, hanem a közösség életterének megáldása iránti igény is. Az ünnepi kelléktár gazdagsága, díszítettsége, a körmenetek útvonala változó, leginkább a helyi közösség igényeit, hagyomány tiszteletét, új hagyományteremtés iránti érzékenységét tükrözik. A búzaszentelés szertartása az ünnephez kötődő liturgia része, azonban a vizsgált térségben is változó, hogy ez a határban, vagy a templomkertben valósul-e meg. Természetesen az időjárás függvénye is, kedvezőtlen időjárás esetén változik az úgynevezett kikerülés útvonala. A körmenet élén vitt Jézus kereszten az ünnepre utaló jegyeket, a szenge búzát és a kenyeret ma is megtaláljuk. Csíkszentdomokoson egy ideje a búzaszentelés napja kiegészül egy újabb szokással. Szóttések vasárnapjának is nevezik a napot, hiszen ilyenkor a népviselet használata és felértékelődése érdekében mindenki törekszik visületben megjelenni a szentmisén, így lehetőség nyílik a helyi viselet minél árnyaltabb és gazdagabb bemutatására (9. kép).

Már Székely László is több helyen tesz említést munkájában arról, hogy áldásban nem csak a pap közvetítésével részesülhetnek az emberek. Szentelt tárgyak jelenléte, használata, szent helyek felkeresése, a szentek szobraihoz való érintőzés (10. kép), a szent helyet felkereső személlyel való találkozás, a kereszt jelének megjelenítése is közvetítheti az áldást.

A szentelményekhez való ragaszkodás általánosnak mondható, azonban a beszerzésük, használatuk és mágikus erejükbe vetett hit eltérő mértékben van jelen a mai felcsíkiak mindennapjaiban. Vihar esetén még sokan szentelt gyertyát gyújtanak, szentelt barkát, rit-

kásban szentelt búzát égetnek, ezek füstjét tekintve hathatósnak. Ilyenkor a harangozásnak is nagy jelentőséget tulajdonítanak. Talán legelterjedtebb használata a szentelt víznek van, kritikus időszakokban még ma is sokan használják. Megmossák vele a fájó testrészt, isznak belőle. Állatok gyógyítására is használják. A búzaszenteléskor hazavitt szentelt búzát a vetemény közé szórják, hogy legyen bő termés, vagy az imakönyvben őrzik (11. kép). Áldást megtartó erőt közvetíthet a pénz tárcában, táskában hordott szentkép, rózsafüzér.

A leglátogatottabb kegyhely napjainkban is Csíksomlyó. Sokan úgy tartják, hogy leghathatósabb áldásban ott részesülhetnek. Napjainkban is sokan elgyalogolnak a híres Mária kultuszhelyre. Hazatérésükkor az otthon maradottak a falu végére szervezeten kivonulva, vagy egyszerűen a kapuba kiállva fogadják az áldást közvetítő, gyalogosan búcsút járt falubelieket. Többen elmesélték azt is, hogy az utóbbi években egyre tömegesebbé váló pünkösdi búcsú helyett inkább a csendesebb időszakokat választják. Ilyenkor sokkal inkább nyílik alkalom személyes áhítatra, imára. Az áldáskérés új formájaként az utóbbi két-három évtizedben Csíksomlyón is szokás kérő fohászokat írni, elhelyezni a kegyszobor közelében. Van egy erre rendszeresített könyv is,²¹ illetve a szobor környékét is benépesítik a levelek. Több adatközlő is említette, hogy maga is írt levelet, gyermekáldás, valamint különböző családi problémák megoldódása érdekében kérve a csíksomlyói Szűzanya közbenjárását.

A kegytárgyak megáldatásához és ezek ajándékozásához is vannak, akik napjainkig ragaszkodnak, jelentőséget tulajdonítva, adott esetben elengedhetetlennek tartva, hogy imádkozáskor csak ilyen tárgyakat használjanak, vagy például elsőáldozáskor ilyen tárgyakat (rózsafüzért, imakönyvet) ajándékozzanak.

A kereszt megjelenítése is felfogható egy áldáskérésnek. A háztető gerincvonalának két végén napjainkban is szokás különböző kivitelezésű keresztet elhelyezése (12. kép), amelyek megáldása tulajdonképpen a felépült ház felavatásával egyszerre történik meg. A tetőszerkezetet készítő ács bokrétát helyez valamelyik keresztre és áldást mond az újonnan elkészült hajlékra, hogy Isten óvja meg ártalmas tűztől, és adjon benne békességet, boldogságot és egyetértést. Áldást megtartó jelentéstartalma lehet a lakószoba falán elhelyezett keresztnek, valamint házi áldásnak is.

A kereszt jelének megrajzolásával végzett cselekedetekkel legtöbbször munkavégzés kezdetén találkozunk, kenyérsütéskor, kenyér megszelésékor, sóval tartósításakor (kereszt jelének kialakítása sóból), elváláskor. A fiatalabb generáció körében figyelhető meg gyakrabban az egymás megáldásának szokása, a kereszt homlokra rajzolása.

A felcsíki emberek köszönésében is napjainkig jelen van az Isten áldásának kérése, kívánása egymásnak. Máiig gyakori köszönési formula: Isten áldja meg, Isten áldjon. Még az egyes faluközösségek Facebook bejegyzéseiben is gyakran megjelenő üzenet.

4. Konklúzió

Székely László az említett kéziratban felteszi magának a kérdést, hogy az áldás fogalmának milyen viszonya van a különböző társadalmi rétegekhez. Véleménye szerint különbség van a paraszttársadalmon és a polgárság ún. „áldás eszméje” között. A városban élők – mivel nem rendelkeznek már a falun meglévő hagyománykerettel – áldásfelfogása sokkal erősebben a jólét, a szerencse szinonim fogalmaként jelentkezik.

21. A csíksomlyóihoz hasonló vendégkönyvekről bővebben lásd FRAUHAMMER 2012.

Kutatásaink elsődlegesen a felcsíki falvakra vonatkoztak, városokban összehasonlító kutatást nem végeztünk, így ebben a kérdésben nem tudunk állást foglalni. Véleményünk szerint azonban a vizsgált településeken az áldás fogalmához való viszonyt leginkább a vallásosság mértéke befolyásolja. Az általunk vizsgált öt településen kevés kivétellel az áldást még ma is egyértelműen az Istenhez köthető fogalomként írták le, létezése nélkül véleményünk szerint áldás sem létezik. Napjainkban is sokan gondolják úgy, hogy hasztalan az ember munkálkodása, ha nincs rajta Isten áldása. Ez a hozzáállás nem pusztán a mélyen hívő, rendszeres templomba járókat jellemzi, hanem a magát vallásosnak mondó, ám a különféle hivatalos liturgikus gyakorlatokba kevésbé bekapcsolódókat úgyszintén. Azzal a szemlélettel is lehet még ma találkozni, hogy ha minél több áldozatot vállal valaki, annál több áldásban lehet része.

Jelen tanulmányunkban az áldás kérdését többnyire a vallásos szokások oldaláról közelítettük meg. További vizsgálatot igényel majd azoknak a praktikáknak, módszereknek a kutatása, amely a profán, hétköznapi cselekmények, események szerencsés, eredményes kimenetelét hivatottak biztosítani.

Felhasznált irodalom

BALÁZS LAJOS

2012 Szent János-napi angyalozás Csíkszentdomokoson. In: *Rituális szimbólumok*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 355-390.

ERDÉLYI ZSUSZANNA – PUSZTAI BERTALAN

é.n.[1995] Könyvek és sorsok. In: Székely László: *Csíki áhítat. A csíki székelyek vallási néprajza*. Budapest, IX–XXI.

FÁBIÁN GABRIELLA

1996 Az új engesztelő mozgalom elterjedése Csíkszentdomokoson. In: Küllös Imola (szerk.) *Vallási néprajz 8*. Ökumenikus tanulmányok. Református Teológiai Doktorok Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekciója, Budapest, 305-316.

2012 Az engesztelő mozgalom húsz éve a Székelyföldön. In: Barna, Gábor – Povedák, Kinga (szerk.) *Vallás, közösség, identitás*. Szegedi Tudományegyetem BTK – Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 221-228.

2018a A látomásélmény nyomán megvalósuló engesztelő áldozat a Székelyföldön. In: Pócs, Éva (szerk.) *Áldozat, divináció, istenítélet*. Vallásantropológiai fogalmak tudományközi megközelítésben. Balassi Kiadó, Budapest, 152-170.

2018b Emlékező ritusok egy felcsíki falu vallásos életében. In: *Emlékező ritusok és ünneplés*. Évfordulók, jubileumok, szent évek. MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged, 106-120.

2020 Az erdélyi Mária Rádió és hatása a székelyföldi római katolikus egyéni és közösségi imagyakorlatra. In: Peti Lehel – Tamás Ildikó (szerk.) *Vallási kultúra a Kárpát-medencében*. Előadások a Nemzetközi Magyarisztantudományi Társaság VIII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusán (Pécs, 2016. augusztus 22-27.) PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék – L'Harmattan Kiadó – Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Pécs – Budapest, 121-140.

FÁBIÁN GABRIELLA – FRAUHAMMER KRISZTINA

2020 *DiákKörKép 4.: Tudományos diákköri írások a néprajz szegedi műhelyéből.*
SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

FEJES ILDIKÓ

2018 *A vallásosság történelmi és szociológiai dimenziói Csíkban.* Státus Kiadó,
Csíkszereda.

FRAUHAMMER KRISZTINA

2012 Írásba foglalt vágyak és imák. Magyar kegyhelyek vendégkönyveinek összehasonlító elemzése. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

KISS DÉNES

2017 Egyházak és vallási élet. In Bárdi Nándor – Éger György (szerk.):
Magyarok Romániában. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 375-395.

SZÉKELY LÁSZLÓ

é. n. *Az áldásos esztendő. Az áldás eszméje a csíki évfordulók néprajzában.* Kézirat.

TÁNCZOS VILMOS

2014 Székely László (1912-1982) életpályája és szellemi hagyatéka. In Keszeg Vilmos–
Szász István Szilárd–Zsigmond Júlia (szerk.): *Néprajzi intézmények, kutatások,
életpályák.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár. 421-436. (Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 22.)

TÜSKÉS GÁBOR

1983 Székely László üzenete. *Vigilia*, 48. 9, 704-706.

VAN GENNEP, ARNOLD

2007 Átmeneti rítusok. MTA Néprajzi Kutatóintézete – PTE BTK Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszék – L'Harmattan, Budapest – Pécs.

1. kép Angyalozók a kaliba előtt. Csíkmadaras, 2018
(Fábián Gabriella felvétele)

2. kép Imádkozás a kalibában. Csíkmadaras, 2018
(Fábián Gabriella felvétele)

3. kép Előkészület a húsvét vasárnapi hajlékszentelésre. Csíkszentdomokos, 1995
(Fábián Gabriella felvétele)

4. kép Balázs-áldás a csíkszentdomokosi templomban, 2018
(Fábián Gabriella felvétele)

5. kép Határkerülő lovasok fogadása. Csíkszenttamás, 1997
(Fábián Gabriella felvétele)

6. kép Határkerülő lovasok. Csíkszenttamás, 1997
(Fábián Gabriella felvétele)

7. kép Úrnapi körmenet. Csíkszentdomokos, 2017
(Fábián Gabriella felvétele)

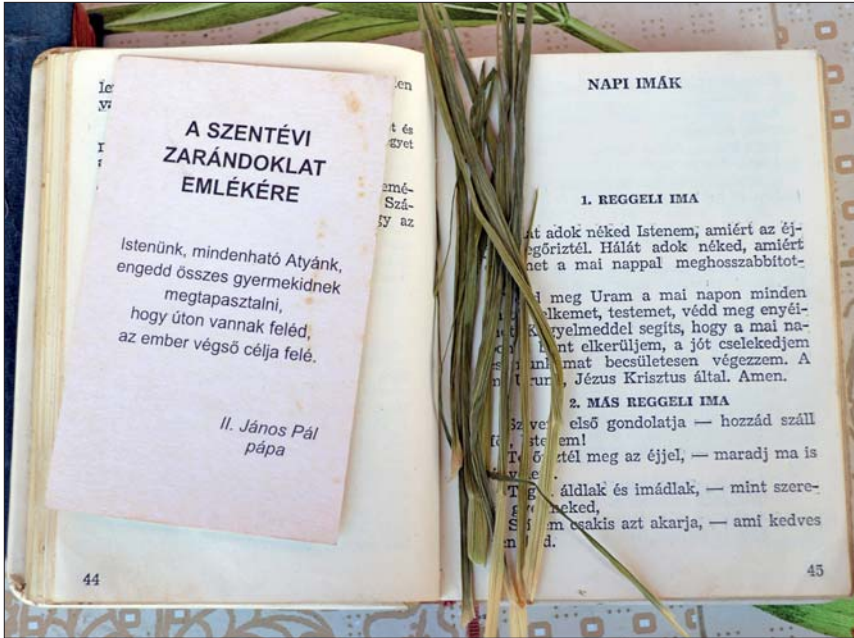
8. kép Búzaszentelő körmenet. Csíkszentdomokos, 2021
(Fábián Gabriella felvétele)

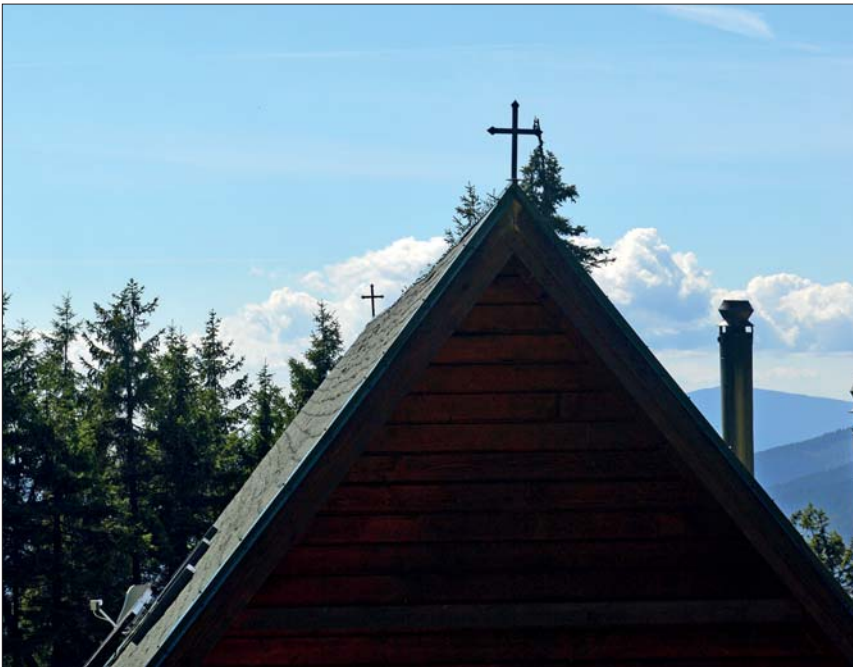
9. kép Szóttések vasárnapja. Csíkszentdomokos, 2021
(Fábián Gabriella)

10. kép Érintőzés a Szent Antal napi
búcsúban, a Szent Antal szobornál.
Csíkszentdomokos, 2017
(Fábián Gabriella felvétele)

11. kép Imakönyvben őrzött szentelt búza. Csíkdánfalva, 2021
(Fábián Gabriella felvétele)

12. kép A háztető keresztjei. Egyes-kő, Csíkszentdomokos közelében, 2021
(Fábián Gabriella felvétele)

LAKODALMI SZOKÁSOK VÁLTOZÁSA AZ EGYKORI KERESZTÚRSZÉKEN

CHANGING TRADITIONS RELATED TO MARRIAGE IN THE REGION OF CRISTURU-SECUIESC

In Transylvania and Hungary there is a wide variety of folk customs related to marriage. The act of marriage changes a person's life forever, however one would presume that it's traditions and rituals would not change over time. Although, in traditionalist sekler villages we can observe a process of simplification: the folk customs related to marriage have been going through significant changes. Since the 50's and the 60's, people in the area have become employees. They had to work six days a week, so the duration of the marriage ceremony has become much shorter. Certain elements of the ritual have disappeared completely, for example the delivery of the bride's dowery the day before the marriage. Instead of the bride's or the groom's home, the community centre of the village has become the spot where people always celebrate the marriage. The organizers used to announce the different type of meals which were going to be served, although this custom has also disappeared.

Nowadays, the celebrating dinner after the marriage is not even held in the region of the village. People usually go to a restaurant in a nearby town to eat, rejoice and dance.

This study concentrates on these significant changes and their causes.

A földrajzi környezetről

Keresztúrszék, Keresztúr fiúszék, ahogyan a történelem során nevezték, a Székelyföld része, Udvarhelyszékhez, az anyaszékhez tartozó terület Székelykeresztúr városközponttal. Attól északra a Gagy völgye (Szentábrahám község), a várostól sorolva Csekefalva, Szentábrahám, Magyarandrásfalva, Solymosi láz, Gagy, Kismedesér, Firtosi láz és Firtosmartonos településekkel, illetve a Küsmöd-patak melletti Etéd község (Siklód, Küsmöd, Énlaka, Etéd és Kőrispatak), északnyugatra a Solymosok vidéke (Románandrásfalva község Nagysolymossal, Kissolymossal, Újlakkal, Székelyhidegkúttal és Románandrásfalvával, valamint az Újszékely községhez sorolt Székelyszenterzsébet), a Segesvár–Székelykeresztúr útvonalon Újszékely és Alsóboldogfalva tartozik ide. Kelet–északkeletre a Fehér Nyikó alsó folyásán lévő, közigazgatásilag Siménfalva községhez tartozó Székelyszentmihály, Felsőbencéd, Alsóbencéd, Kobátfalva, Tarcsafalva, Tordátfalva, Csehétfalva, Nagykadács, Kiskadács, Siménfalva, Székelyszentmiklós, Nagymedesér, Kis- és Nagykedde, valamint Rugonfalva, keletre a Nagy-Küküllő mentének közeli települései: a városhoz csatolt Betfalva, a Galambfalva községként nemrég önállóodott Kisgalambfalva és Nagygalambfalva, valamint a Bögöz községhez tartozó Décsfalva, Székelymagyarós, Agyagfalva, Mátisfalva és Bögöz, Keresztúrtól délre meg az 1950-es években oda csatolt Fiafalva képezi részét.

Vallását tekintve protestáns: unitárius és református népesség lakja, kevés betelepült római katolikussal, illetve baptistával, hetednapos adventistával, Jehova tanújával. A XVIII. sz.